QORTI KRIMINALI

ONOR. IMĦALLEF NATASHA GALEA SCIBERRAS B.A., LL.D

Att ta' Akkuża Numru: 33/2023

Ir-Repubblika ta' Malta

vs

Ludwig BORG

Illum, 26 ta' Ġunju 2024

Il-Qorti,

1. Rat l-att ta' akkuża miġjuba fil-konfront ta' **Ludwig BORG**, iben Anthony u Emanuela xebba Gauci, imwieled Pieta` fl-erbgħa u għoxrin (24) ta' Awwissu tas-sena elf, disa' mija u tnejn u tmenin (1982), residenti fil-fond numru 17, Mantwann, Triq l-Imnara, Naxxar, detentur tal-karta tal-identita` bin-numru 477682(M), li ġie akkużat talli:

<u>L-EWWEL (1) KAP</u>
Pussess aggravat ta' raża tal-Cannabis

Illi minn informazzjoni kunfidenzjali li waslet għand il-Pulizija ta' kontra d-drogi nhar is-sitta u għoxrin (26) ta' Lulju tas-sena elfejn u sittax (2016) dwar traffikar tad-droga, dak in-nhar stess il-Pulizija bdiet tissorvelja l-movimenti ta' ċertu **Ludwig Borg**, minn issa l-quddiem jissejjaħ l-akkużat.

Illi minn tali osservazzjoni rriżulta li nhar is-sitta u għoxrin (26) ta' Lulju l-akkużat kien qed jagħmel użu minn vettura tal-marka Cherokee targata b'numru tar-reġistrazzjoni barrani OE51 YGR. Illi f'ħin minnhom l-akkużat deher jipparkja l-imsemmija vettura fi Sqaq tal-Lakx, il-Għargħur fejn ftit tal-ħin wara deher jitlaq mill-istess akwata din id-darba b'vettura oħra tal-marka BMW targata bin-numru tar-reġistrazzjoni CBV 497. Illi l-pulizija mill-iskwadra ta' kontra d-drogi, li kienu qed josservaw u jħufu wara l-akkużat, ingħataw struzzjoni sabiex iwaqqfu lill-akkużat sabiex issir tfittixja fuqu kif ukoll fil-vettura BMW. Illi ġaladarba ftit tal-ħin qabel l-akkużat deher jagħmel użu bil-vettura Cherokee, il-Pulizija marret flimkien mal-akkużat fit-triq fejn kienet tinsab ipparkjata l-imsemmija vettura Cherokee għal tfittxijiet ulterjuri. Illi l-imsemmija vettura nfetħet biċ-ċwievet li kienu fil-pussess tal-akkużat meta twaqqaf mill-Pulizija. Illi minn tali tfittxija, il-Pulizija elevat baskett tal-plastik li kien wara s-seat tas-sewwieq, li kien issuspettat li jikkontjeni ammont sostanzjali ta' droga. Illi saret tfittxija ulterjuri ġewwa l-fond 'Ġesu Redentur', Triq San Gwann, Għargħur, li kien qed għix fih l-akkużat flimkien mal-partner tiegħu, fejn mill-kċina ġew elevati aktar sustanzi ssuspettati lleċiti. Illi rriżulta li għalkemm il-vettura ma kinitx irreġistrata hawn Malta fuq quddiem tal-windscreen kien hemm pjanċa tat-Trial Run bin-numru 432, liema pjanċa kienet irreġistrata fuq l-akkużat lejn l-aħħar tas-sena elfejn u ħmistax (2015).

Illi minn eżamijiet u analiżi ulterjuri li saru mill-espert xjenzat tal-Qorti, maħtur waqt l-Inkjesta, ġie kkonfermat li s-sustanzi elevati minn ġewwa l-vettura kienu jikkonsistu f'mitt (100) blokka tar-raża tal-Cannabis, kif ukoll li l-ammont żgħir ta' sustanza u pilloli, elevati mill-kċina tal-fond tal-Għargħur, kienet raża tal-Cannabis u 3,4-methylenedioxymethamphetamine (MDMA) rispettivament. Illi l-ammont ta' raża elevata mill-pussess tal-akkużat, kien ta' ftit anqas minn għaxar (10) kilogrammi bil-purita' ta' ċirka sebgħa fil-mija (7%).

Illi l-akkużat ma kienx fil-pussess ta' awtorizazzjoni jew liċenzja maħruġa mill-Liġi li tippermettilu jkollu fil-pussess tiegħu din id-droga;

Illi b'għemilu l-akkużat **Ludwig Borg** sar ħati talli, fis-sitta u għoxrin (26) ta' Lulju u fil-jiem ta' qabel, tas-sena elfejn u sittax (2016), kellu fil-pussess tiegħu r-raża tal-cannabis meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizazzjoni għall-importazzjoni jew esportazzjoni maħruġa mit-tabib prinċipali tal-ġvern skont id-dispożizzjonijiet tat- Taqsima sitta (VI) tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, u mingħajr ma kellu liċenzja jew xort'oħra awtorizzat li jimmanifattura l-imsemmija droga, u mingħajr ma kellu liċenzja li jipprokura l-istess droga, u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għas-Saħħa u mingħajr ma kien awtorizzat bir-Regoli tal-Liġi Sussidjarja 101.02 għall-Kontroll Intern tad-Drogi Perikolużi jew minn xi awtorita' apposta mogħtija mill-Ministru responsabbli għas-Saħħa li jkollu l-imsemmija droga, dik id-droga ma ġietx fornita lilu għall-użu tagħha skont riċetta kif provdut fl-imsemmija Regoli, u b'dan ir-reat sar taħt tali ċirkostanzi **li juru li dak il-pussess ma' kienx għall-użu esklużżiv tiegħu**;

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali f'isem ir-Repubblika ta' Malta, in vista tas-suespost u taċ-ċirkostanzi kollha hemmhekk imsemmija, jakkuża lill-imsemmi akkużat **Ludwig Borg** ħati talli fis-sitta u għoxrin (26) ta' Lulju u fil-jiem ta' qabel, tas-sena elfejn u sittax (2016), kellu fil-pussess tiegħu r-raża tal-cannabis meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizazzjoni għall-importazzjoni jew esportazzjoni maħruġa mit-tabib prinċipali tal-ġvern **f'ċirkostanzi li juru li dan il-pussess ma' kienx għall-użu esklużżiv tiegħu** dana bi ksur tad-dispożizzjonijiet tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi;

u jitlob li jingħamel skont il-liġi kontra l-akkużat **Ludwig Borg** u illi jiġi kkundannat għal piena ta' priġunerija għal għomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn mija u tletin Euro (€2330) iżda mhux iżjed minn mija u sittax–il elf u ħames mitt Euro (€116,500) u l-konfiska favur il-gvern tal-oġġetti li servew sabiex isir id-delitt kif ukoll ta' kull flejjes jew propjeta' mobbli u mmobli oħra tiegħu, hekk misjub ħati, skont dak li hemm u jintqal fl-**artikoli 2**, **8(a), 13, 14, 22(1)(a)**, **22(2)(a)(i) (3A)(a)(b)(ċ)(d)**, **22(9), 22A, 24 , 24A, 26** u **28** tal-**Ordinanza Dwar il-Mediċini Perikolużi**, **Kapitolu 101** tal-liġijiet ta' Malta u r-regola **9** tal-**liġi sussidjarja 101.02,** fl-**artikoli 40A,**

120A(1)(a) 120A(2)(a)(ii) tal-Ordinanza Dwar il-Professjoni Medika u l-Professjonijiet li għandhom x'jaqsmu magħha, **Kapitolu 31** tal-Liġijiet ta' Malta, u fl-**artikoli 23** u **533** tal-**Kodiċi Kriminali**, **Kapitolu 9** tal-liġijiet ta' Malta jew għal kull piena oħra li tista' skont il-liġi tingħata għall-ħtija tal-akkużat **Ludwig Borg**.

2. Rat in-nota tal-eċċezzjonijiet preliminari tal-akkużat **BORG**, ippreżentata nhar l-24 ta' Awwissu 2023, li permezz tagħha eċċepixxa s-segwenti:

a. Illi d-dokument immarkat bħala Dok. GM6 u ċioe` l-istqarrija rilaxxjata mill-akkużat ma għandha jkollha l-ebda piż probatorju u m'għandhiex tinġieb a konjizzjoni tal-ġurati u dan fid-dawl tal-ġurisprudenza kemm tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem kif ukoll tal-Qorti Kostituzzjonali, stante li l-istess Ludwig Borg, fiż-żmien li ttieħdet l-imsemmija stqarrija, ma kellux il-jedd li jagħżel jekk ikollux l-avukat preżenti waqt it-teħid tal-istqarrija. Din l-eċċezzjoni qed tingħata a tenur tal-artikolu 438(2)(i) u ċioe` eċċezzjoni dwar l-ammissibbilita` tal-provi.

b. Illi partijiet mix-xhieda tal-Ispettur Gabriel Micallef, a folio 48 et. sequitur tal-atti proċesswali, ma għandhomx jinġiebu a konjizzjoni tal-ġurati u dana stante li jirrigwardaw l-istqarrija rilaxxjata mill-esponenti. Dan qiegħed jiġi sottomess stante li l-akkużat fiż-żmien l-interrogatorju ma kellux il-fakulta` illi jkollu l-avukat tal-fiduċja tiegħu miegħu matul l-istess interrogatorju. Din l-eċċezzjoni qed tingħata a tenur tal-artikolu 438(2)(i) u ċioe` eċċezzjoni dwar l-ammissibbilita` tal-provi.

c. Illi partijiet mix-xhieda ta' PS 1163 Frans Schembri, a folio 52 et. sequitur tal-atti proċesswali, ma għandhomx jinġiebu a konjizzjoni tal-ġurati u dana stante li jirrigwardaw l-istqarrija rilaxxjata mill-esponenti. Dan qiegħed jiġi sottomess stante li l-akkużat fiż-żmien l-interrogatorju ma kellux il-fakulta` illi jkollu l-avukat tal-fiduċja tiegħu miegħu matul l-istess interrogatorju. Din l-eċċezzjoni qed tingħata a tenur tal-artikolu 438(2)(i) u ċioe` eċċezzjoni dwar l-ammissibbilta` tal-provi.

d. Illi d-dokument immarkat bħala Dok. GM5 u ċioe` id-dikjarazzjoni ta' rifjut għal parir legali ma għandu jkollu l-ebda piż probatorju u dan fid-dawl tal-ġurisprudenza kemm tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, kif ukoll tal-Qorti Kostituzzjonali stante li l-istess Ludwig Borg, fiż-żmien li ttieħdet l-imsemmija stqarrija u anke meta ffirma l-istess dikjarazzjoni, ma kellux il-jedd li jagħżel jekk ikollux l-avukat preżenti waqt it-teħid tal-istqarrija. Din l-eċċezzjoni qed tingħata a tenur tal-artikolu 438(2)(i) u ċioe` l-eċċezzjoni dwar l-ammissibbilita` tal-provi.

e. Illi x-xhieda ta' PC 773 Ryan Tonna, a folio 139 tal-atti proċesswali, m'għandhiex tinġieb a konjizzjoni tal-ġurati u dana stante li tirrigwarda d-dikjarazzjoni ta' rifjut għal parir legali. Dan qiegħed jiġi sottomess stante li l-akkużat fiż-żmien l-interrogatorju ma kellux il-fakulta` illi jkollu l-avukat tal-fiduċja tiegħu miegħu matul l-istess interrogatorju. Din l-eċċezzjoni qed tingħata a tenur tal-artikolu 438(2)(i) u ċioe` eċċezzjoni dwar l-ammissibbilita` tal-provi.

3. Rat ir-risposta tal-Avukat Ġenerali ippreżentata fis-6 ta' Diċembru 2023, illi permezz tagħha ssottomettiet illi din il-Qorti għandha tiċħad l-eċċezzjonijiet kollha sollevati mill-akkużat, u dan għar-raġunijiet hemmhekk indikati;

4. Rat illi fl-udjenza tas-7 ta' Diċembru 2023, wara li l-Imħallef sedenti ddikjarat illi f'dan il-każ, hija kienet waħda mill-Maġistrati sedenti fil-Qorti Istruttorja, il-partijiet iddikjaraw illi ma kellhom l-ebda oġġezzjoni illi hija tkompli tippresjedi f'din il-kawża;

5. Semgħet lill-partijiet jitrattaw dwar l-eċċezzjonijiet preliminari tal-akkużat fl-udjenza miżmuma nhar l-10 ta' Jannar 2024;

6. Rat l-atti kollha proċesswali, inkluż l-atti tal-kumpilazzjoni.

Ikkunsidrat:

7. Illi permezz tal-**ewwel eċċezzjoni preliminari**, l-akkużat qiegħed jattakka l-valur probatorju tal-istqarrija rilaxxjata minnu lill-Pulizija Eżekuttiva nhar is-26 ta' Lulju 2016, u dan in kwantu huwa jilmenta illi din l-istqarrija tteħditlu mingħajr ma ngħata l-jedd illi jkun assistit mill-avukat tal-fiduċja tiegħu waqt it-teħid tagħha.

8. Illi mill-atti proċesswali jirriżulta illi l-akkużat irrilaxxja stqarrija lill-Pulizija Eżekuttiva fid-data msemmija u dan wara li huwa ngħata s-solita twissija skont il-liġi mill-Ispettur Gabriel Micallef, fil-presenza ta' PS 1163, ossia illi huwa ma kienx obbligat illi jwieġeb għad-domandi illi kienu ser isirulu, iżda illi kemm il-darba jagħżel illi jirrispondi, dan jitniżżel bil-miktub u jista' jinġieb bħala prova[1], kif ukoll il-jedd illi huwa jikkonsulta privatament ma' avukat jew prokuratur legali, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, liema dritt huwa ddikjara illi kien qed jirrinunzja illi jeżerċitah.[2] Li l-akkużat irrinunzja għal dan il-jedd, jirriżulta fl-ewwel lok mid-dikjarazzjoni tiegħu ta' rifjut tal-jedd għall-parir legali, iffirmata mill-Ispettur Gabriel Micallef, minn PS 1163 F. Schembri, minn PC 773 R. Tonna u mill-akkużat stess, kif ukoll mill-istqarrija rilaxxjata lill-Pulizija, fejn għad-domanda tal-Ispettur Micallef li permezz tagħha l-istess Spettur issuġġerixxa illi qabel bdiet l-istqarrija, huwa spjegalu d-dritt tal-avukat u illi huwa rrifjuta li jkellem avukat, l-akkużat wieġeb fl-affermattiv. Jirriżulta wkoll mid-dikjarazzjoni msemmija illi l-akkużat ingħata wkoll ittra bid-drittijiet u dan wara illi huwa ddikjara illi kien ġie arrestat dakinhar stess tas-26 ta' Lulju 2016, in konnessjoni ma' investigazzjoni dwar drogi.

9. Illi mill-istess stqarrija jirriżulta illi fil-waqt illi huwa wieġeb għal diversi mistoqsijiet li sarulu, l-akkużat għażel li ma jweġibx jew wieġeb bil-kliem '*ma nafx*' għall-maġġor parti ta' domandi oħrajn in konnessjoni ma' l-allegata sejba tad-droga in kwistjoni fil-vettura Cherokee Jeep. Fl-aħħar tal-istqarrija tiegħu, l-akkużat iddikjara illi l-istqarrija "*hija il-verita kollha, ghamiltha jiena minn jeddi, minghajr*

[1] Ara l-istqarrija rilaxxjata mill-akkużat, a fol. 14 tal-proċess.
[2] Ara d-dikjarazzjoni ta' rifjut tal-jedd għall-parir legali, a fol. 13 tal-proċess.

ebda weghdi ta' favuri jew vantaggi u minghajr ebda biza jew theddid, u wara li giet moqrija lili naghzel li niffirma"[3], liema stqarrija fil-fatt tirriżulta ffirmata mill-akkużat, mill-Ispettur Gabriel Micallef u minn PS 1163.

10. Fir-rigward tal-ewwel eċċezzjoni tal-akkużat, din il-Qorti minnufih tirrileva li l-kwistjoni tal-valur probatorju ta' stqarrijiet rilaxxjati mingħajr il-jedd ta' assistenza legali lil persuna suspettata waqt l-interrogatorju, hija kwistjoni li matul is-snin kienet mertu ta' diversi sentenzi tal-Qrati Maltin, inkluż tal-Qorti Kostituzzjonali. Dan hekk kif id-dritt għall-assistenza legali fil-mument tal-interrogazzjoni huwa jedd li daħal fis-seħħ fil-liġi Maltija fit-28 ta' Novembru 2016, permezz tal-Att LI tas-sena 2016[4] u tal-Avviż Legali 401 tas-sena 2016, u dan permezz tal-Artikoli 355AT, 355AU u 355AUA tal-Kodiċi Kriminali. Qabel dakinhar, il-persuna suspettata kellha biss il-jedd – jedd li daħal fis-seħħ fil-liġi tagħna fl-10 ta' Frar tas-sena 2010 permezz tal-Avviż Legali 35 tas-sena 2010 – li tikkomunika mal-avukat tal-fiduċja tagħha għal żmien siegħa, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, qabel it-teħid tal-istqarrija waqt l-interrogazzjoni mill-Pulizija Eżekuttiva. Fil-każ odjern, l-akkużat ingħata biss dan l-aħħar jedd u dan stante illi l-liġi kif viġenti fiż-żmien in kwistjoni ma kinitx għadha tippermetti l-assistenza legali waqt l-interrogatorju tal-persuna suspettata.

11. Għad illi kien hemm żmien li fih il-Qrati tagħna adottaw il-posizzjoni illi ma jsirx użu, fil-proċeduri, minn stqarrijiet li jkunu ttieħdu mingħajr id-dritt għall-assistenza legali, u dan in linea mal-każ **<u>Mario Borg vs Malta</u>**[5], il-pożizzjoni l-iktar riċenti li ħadu l-Qrati Maltin hija fit-

[3] A fol. 17 tal-proċess.

[4] Dan l-Att huwa mfassal fuq id-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2013.

[5] Deċiż mill-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem nhar it-12 ta' Jannar 2016. Ara fost oħrajn is-sentenzi fl-ismijiet **<u>Malcolm Said vs Avukat Ġenerali et</u>**, deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali nhar l-24 ta' Ġunju 2016, **<u>Aaron Cassar vs Avukat Ġenerali et</u>**, deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali nhar il-11 ta' Lulju 2016, **<u>The Republic of Malta vs Chukwudi Onyeabor</u>** deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri) fl-1 ta' Diċembru 2016, **<u>Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) vs Clayton Azzopardi</u>** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali nhar it-13 ta' Frar 2017, **<u>Ir-Repubblika ta' Malta vs Rio Micallef et</u>**, deċiża nhar it-3 ta' April 2019 mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri) u **<u>Ir-Repubblika ta' Malta vs Ronnie (Ronald) Azzopardi</u>** deċiża nhar id-29 ta' Mejju 2019 mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri), u dan in kwantu stqarrijiet rilaxxjati mingħajr il-jedd għall-assistenza legali qabel id-dħul fis-seħħ tal-Att III tas-sena 2002 fl-10 ta' Frar 2010. Ara wkoll sentenzi iżjed riċenti in kwantu stqarrijiet rilaxxjati wara d-dħul fis-seħħ tal-Att III tas-sena 2002, iżda qabel id-dħul fis-seħħ tal-Att LI tas-sena 2016 ossia per eżempju, fost diversi oħrajn, **<u>Christopher Bartolo vs Avukat Ġenerali et</u>** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru 2018, **<u>Morgan Onourah vs L-Avukat tal-Istat</u>** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali

termini tal-linji gwida kif enunċjati mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem f'deċizjonijiet bħalma huma **Philippe Beuze vs Belgium**[6] u **Farrugia vs Malta**[7]. Hawnhekk issir referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Emmanuele Spagnol vs L-Avukat Ġenerali u Kummissarju tal-Pulizija** tal-31 ta' Mejju 2023, fejn l-attur ilmenta illi huwa ma ngħatax id-dritt li jitlob l-assistenza ta' avukat tal-għażla tiegħu waqt it-teħid tal-istqarrija u illi dan kien leżiv tad-dritt tiegħu għal smigħ xieraq. Fir-rigward, il-Qorti Kostituzzjonali ddeċidiet bil-mod segwenti:

> 10. Il-Qorti tagħraf li kemm fil-ġurisprudenza ta' din il-Qorti u kif ukoll fil-ġurisprudenza tal-Qorti Ewropea, il-fatt waħdu li s-suspettat ma kellux il-possibilità li jkun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni ma jfissirx awtomatikament li l-użu ta' dik l-istqarrija fil-proċeduri kriminali kontra tiegħu illeda, jew x'aktarx ser jilledi, id-dritt fundamentali tiegħu għal smigħ xieraq. Dan fil-fatt jaċċettah l-attur stess.
>
> 11. Fil-każ odjern m'hemmx dubju li l-liġi kif kienet viġenti fiż-żmien relevanti ma kinitx tippermetti li s-suspettat jiġi assistit minn avukat waqt li jkun qed jiġi interrogat mill-pulizija. Dak iż-żmien però l-liġi kienet tippermetti li s-suspettat jikkonsulta privatament ma' avukat, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal żmien ta' siegħa, qabel ma jiġi interrogat. Il-Qorti tosserva wkoll li l-attur kellu d-dritt li ma jirrispondix għad-domandi magħmula lilu waqt l-interrogazzjoni. Inoltre, waqt il-proċeduri kriminali l-attur kellu d-dritt li jikkontesta l-ammissibilità tal-istqarrija, oltre li seta' jikkontesta l-kontenut tagħha permezz ta' kull prova li kien iħoss li kienet relevanti, u fil-fatt jirriżulta li l-proċeduri kriminali ilhom fi stadju ta' provi tad-difiża għal żmien sostanzjali. Apparti minn hekk, l-appellant kellu kull dritt li jixhed u jagħti verżjoni differenti

nhar is-27 ta' Jannar 2021, **Clive Dimech vs Avukat Ġenerali** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali nhar is-27 ta' Jannar 2021, **The Police vs Alexander Hickey** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali nhar is-27 ta' Jannar 2021, **Christopher Bartolo vs L-Avukat ta' l-Istat** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-26 ta' April 2022 u **Ir-Repubblika ta' Malta vs Andrew Mangion** deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri) fl-4 ta' Mejju 2022.

[6] Deċizjoni tal-*Grand Chamber* tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem tad-9 ta' Novembru 2018.

[7] Deċizjoni tal-*Grand Chamber* tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem tal-4 ta' Ġunju 2019 u reża finali fis-7 ta' Ottubru 2019.

quddiem il-Qorti, dritt li jirriżulta li għamel użu estensiv minnu, tant illi d-depożizzjoni tiegħu ġiet maqsuma fuq żewġ seduti.

12. Dwar il-vulnerabbilità o meno tal-attur, il-Qorti tosserva li minkejja li l-appellant xehed quddiem l-Ewwel Qorti li ma kienx jiftakar jekk qattx kien għadda minn xi proċeduri kriminali oħrajn barra dawk mertu ta' dawn il-proċeduri, mis-sistema elettronika tal-Qorti jirriżulta li l-appellant kien involut f'diversi proċeduri kriminali, inkluż proċeduri li bdew kontra tiegħu fl-1996 u li fihom kien instab ħati u ġie kkundannat għal piena ta' sentejn priġunerija sospiżi għal erba' snin flimkien ma' interdizzjoni ġenerali u interdizzjoni milli jservi bħala xhud ħlief quddiem il-Qrati tal-Ġustizzja għal żmien ta' ħames snin. Għalhekk l-Ewwel Qorti kienet korretta meta sabet li din ma kinitx l-ewwel darba li l-appellant xellef difrejh mal-ġustizzja. Inoltre, għalkemm l-appellant isemmi li huwa kien jieħu ċertu medikazzjoni biex jikkontrolla z-zokkor, u li mingħajr din il-medikazzjoni u ikel kien iħossu dgħajjef, il-Qorti tosserva li mill-atti li ġew preżentati ma jirriżultax li l-appellant kien informa lill-Pulizija li huwa kellu bżonn jieħu xi medikazzjoni u fil-fatt fil-formola li timtela mill-uffiċjal ta' detenzjoni ġie mmarkat li l-appellant ma kien taħt l-ebda kura. F'dan ir-rigward relevanti wkoll li mix-xhieda jirriżulta illi li kieku l-appellant ma kellux il-medikazzjoni meħtieġa miegħu u lanqas il-preskrizzjoni għaliha, il-prassi kienet illi jittieħed il-poliklinika sabiex tkun tista' tinħareġ preskrizzjoni minn tabib biex b'hekk is-suspettat ikun jista' jingħata l-medikazzjoni li jkun jeħtieġ. Għalhekk jidher li jekk l-appellant baqa' nieqes minn xi medikazzjoni dan kien biss għaliex naqas milli jinforma lill-pulizija meta ġie mistoqsi. Meħud in konsiderazzjoni dan kollu, flimkien mal-fatt li fiż-żmien relevanti l-attur kellu aktar minn ħamsin sena u li kien effettivament ikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tiegħu qabel ma ġie interrogat, il-Qorti tqis li ma jirriżulta l-ebda element ta' vulnerabbilità.

13. Din il-Qorti reġgħet għarblet sew il-pozizzjoni tagħha fuq din it-tema ta' intempestività tal-ilment kostituzzjonali. Tagħmel riferenza għaż-żewġ sentenzi tal-Qorti Ewropea Għad-Drittijiet tal-Bniedem, **Martin Dimech v. Malta** tat-2 ta'

April 2015 u **Tyrone Fenech et v. Malta** tal-5 ta' Jannar 2016, dwar ilmenti li jixxiebħu ħafna għal dawk tal-lum dwar it-tehid ta' stqarrija mingħajr konsultazzjoni minn qabel ma' avukat, għalkemm f'dan il-każ il-konsultazzjoni kienet waħda limitata.

14. F'dawk is-sentenzi l-ilment tas-smigħ xieraq tressaq meta l-proċeduri kriminali kienu għadhom pendenti. Billi l-proċeduri kriminali kienu għadhom mexjin, il-Qorti Ewropea saħqet li kien kmieni biex jiġi deċiż jekk kienx hemm smigħ xieraq jew le. Fi kliem il-Qorti Ewropea:

> *"applications concerning the same subject matter as that at issue in the present case were rejected as premature when the criminal proceedings were still pending (see,* ***Kesik v. Turkey****, (dec.), no. 18376/09, 24 August 2010 and* ***Simons v. Belgium*** *(dec.), no. 71407/10, 28 August 2012) and, where the applicant had ultimately been acquitted, the complaint was rejected on the ground that the applicant had no victim status (see* ***Bouglame v. Belgium*** *(dec.), no. 16147/08, 2 March 2010). The Court finds no reason to deem otherwise in the present case. Without prejudice to the applicant's possibility of bringing new proceedings before this Court in the event of a conviction by the domestic courts, as matters stand to date, given that the criminal proceedings against the applicant are currently pending before the domestic courts, the Court finds this complaint to be premature. Consequently, this part of the application must be rejected, pursuant to Article 35 I and 4 of the Convention, for non-exhaustion of domestic remedies"*

15. Essenzjalment din id-difiża hija msejsa fuq il-premessa illi allegazzjoni ta' nuqqas smigħ xieraq teħtieg li l-proċess li minnu jkun qed isir l-ilment jiġi eżaminat fit-totalita tiegħu u mhux jiġi maqsum u jsir enfasi fuq inċident wieħed partikolari.

16. Naturalment ladarba f'dan il-każ il-proċess kriminali għadu ma ġiex mitmum, għadu mhux magħruf kif u taħt liema ċirkostanzi l-appellant ser jiġi żvantaġġjat. Huwa ċertament barra minn loku illi l-ilment *de quo agitur* jiġu diskussi f'dan l-istadju *in vacuo*. Il-Qorti Kriminali għadha trid tevalwa l-

istqarrijiet li saru u jekk saru jkunx hemm vjolazzjoni tad-dritt ta’ smigħ xieraq minħabba l-mod kif ittieħdu tenut kont iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ li jvarjaw minn każ għall-ieħor. Hemmx leżjoni tad-dritt għalhekk ser jiddependi mill-mod kif il-Qorti Kriminali tkun trattat l-istqarrijiet u l-piż mogħtija lilhom fl-assjem tal-provi kollha. Għal dak li jiswa jista’ jkun il-każ li l-Qorti Kriminali fl-aħħar mill-aħħar ma ssibux ħati u għalhekk ħafna mill-preokupazzjonijiet tiegħu dwar l-istqarrijiet jisfaw fix-xejn. Dan biex ma jingħadx ukoll li anke wara s-sentenza tal-Qorti Kriminali hemm il-possibbilità li jsir appell quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali, li ghandha s-setgħa li ddawwar l-affarijiet. Jiġi b'hekk, li l-ilment jekk seħħx virtwalment xi ksur ta' drittijiet fundamentali f’dan l-istadju huwa għal kollox prematur.

17. L-appellant ma jistax jagħmilha bħala fatta li huwa mhuwiex sejjer ikollu smigħ xieraq minħabba l-mod ta' kif ittieħdet l-istqarrija tiegħu. Ladarba l-proċeduri kriminali għadhom mexjin, allura huwa jgawdi mill-preżunzjoni tal-innoċenza. Tassew il-prosekuzzjoni għad trid tipprova l akkuzi tagħha kontra tiegħu u l-istess akkużat għad għandu kull opportunità li jiddefendi lilu nnifsu.

18. Għalhekk il-fatt waħdu li saru stqarrijiet ma ssostnix l-ilment ta' ksur ta' jedd ta’ smigħ xieraq għaliex din waħidha mhijiex determinanti tal-kwistjoni minnu sollevata, b'dana li l-ilment huwa għal kollox intempestiv u prematur.

19. Il-Qorti tirreferi hawnhekk l-aktar sentenzi riċenti fuq is-suġġett, viz. **Beuze v. Il-Belġju** deċiża mill-*Grand Chamber* fid-9 ta' Novembru 2018 u s-sentenza **Carmel Joseph Farrugia v. Malta** deċiża mill-Qorti Ewropea Għad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Ġunju 2019.

20. Dawn iż-żewġ sentenzi ħolqu numru ta' kriterji mhux tassattivi li wieħed għandu jqis biex jara jekk in-nuqqas ta' assistenza legali fl-istadju tat-teħid tal-istqarrija jwassalx għall-ksur tal-jedd ta' smigħ xieraq. Dawn il-kriterji jistgħu jiġu determinati biss wara li jintemm il-proċess kriminali.

21. Hija għalhekk il-fehma meqjusa ta' din il-Qorti meta jittieħed kont ta' kif il-Qorti Ewropea issa qed tindirizza l-kwistjoni mhuwiex floku li l-Qrati Kostituzzjonali joqogħdu jindaħlu f'temi li jmissu mas-siwi tal-evidenza. Bħalma sewwa qalet il-Qorti Ewropea fil-każ **Carmel Camilleri v. Malta** deċiż fis-16 ta' Marzu 2000 li kienet dwar is-siwi ta' stqarrija mogħtija minn terzi:

«The Court reiterates that the admissibility of evidence is primarily a matter for regulation by national law and as a general rule it is for the national courts to assess the evidence before them. The Court's task under the Convention is not to give a ruling as to whether statements of witnesses were properly admitted as evidence, but rather to ascertain whether the proceedings as a whole, including the way in which evidence was taken, were fair (see the Doorson v. the Netherlands judgment of 26 March 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996-11, p. 470, S 67; the Edwards v. the United Kingdom judgment of 16 December 1992, Series A no. 247-B, pp. 34-35, 34). Furthermore, the Court cannot hold in the abstract that evidence given by a witness in open court and on oath should always be relied on in preference to other statements made by the same witness in the course of criminal proceedings, not even when the two are in conflict (see the above-mentioned Doorson judgment, p. 472, §78) »

22. L-għaqal li din il-Qorti tieħu din id-deċiżjoni dwar l-ilqugħ tal-eċċezzjoni tal-intempestività, jinsab imsaħħaħ ukoll minn dak li ġara fl-aħħar sentenza **Roderick Castillo v. Avukat Generali et** deċiża mill Qorti Kostituzzjonali fl-20 ta' Lulju 2020. F'din is-sentenza ġara li waqt li kienu mexjin il-proċeduri kostituzzjonali, ġew mitmuma l-proċeduri kriminali u Roderick Castillo gie meħlus mill-akkużi miġjuba kontrih. Minħabba din il-ġrajja, il-Qorti Kostituzzjonali qalet li:

"Bis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali l-appellat ingħata rimedju definittiv u effettiv. B'hekk minkejja dak li ġara fl-istadju meta l-appellat tal-istqarrija, xorta 'on the whole' kellu smigħ xieraq b'dak li ġara fl istadju tal-appell"

23. Għalhekk l-aggravju qed jiġi miċħud.

12. L-istess ingħad mill-Qorti Kostituzzjonali fis-sentenza tagħha li ngħatat fl-istess jum tas-sentenza fil-każ ta' **Spagnol** fuq ċitata, u ċioe' fil-kawża fl-ismijiet **Jean Marc Dalli vs Kummissarju tal-Pulizija, Avukat Ġenerali u Avukat tal-Istat**, fejn il-Qorti Kostituzzjonali reġgħet tenniet il-linja ta' ħsieb li l-akkużat m'għandux dritt awtomatiku li jitlob li jiġu skartati stqarrijiet li huwa jkun irrilaxxja mingħajr il-jedd tal-assistenza legali waqt l-interrogatorju, fi żmien fejn il-liġi kif viġenti ma kinitx għadha tipprovdi għal din l-assistenza. Hekk fis-sentenza ta' **Dalli** fost oħrajn intqal hekk:

> 10. Il-ġurisprudenza hi ċara li l-fatt li persuna suspettata li kkommettiet reat tagħmel stqarrija mingħajr l-assistenza ta' avukat ma jwassalx bilfors għal ksur fil-jedd fundamentali għal smigħ xieraq fil-proċeduri kriminali li jittieħdu kontra dik il-persuna.[8]
>
> 11. F'sentenza riċenti tal-QEDB, Lalik v. Poland (Application no. 47834/19) ġie mtenni:
>
> > *"64. The Court reiterates that it is necessary to view the Article 6 § 3 rights as specific aspects of the overall right to a fair trial rather than ends in themselves (Ibrahim and Others, cited above, §§ 250-51). In consequence, despite the fact that the applicant did not explicitly cite Article 6 § 1, the Court will examine whether the proceedings as a whole were fair, considering that the need for such an examination derives from the well-established case law on that matter (see Beuze, cited above, §§ 147-48). The onus will be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the trial was not irretrievably prejudiced by the fact that the applicant was not properly informed of his rights (see, mutatis mutandis, Ibrahim and Others, cited above, § 265).*

[8] Hawnhekk dik il-Qorti rreferiet għal **Beuze v. il-Belġju** (71409/2010) tad-9 ta' Novembru 2018 u **Stephens v. Malta** (35989/14) tal-14 ta' Ottubru 2020.

> *65. The Convention is intended to guarantee rights that are practical and effective and not theoretical and illusory. In this context, the Court recalls that Article 6 § 3 (c) of the Convention must be interpreted as safeguarding the right of persons charged with an offence to be informed immediately of their defence rights, irrespective of their age or specific situation and regardless of whether they are represented by an officially assigned lawyer or a lawyer of their own choosing (see Beuze, cited above, § 129).*
>
> *66. In its analysis of the overall fairness of the proceedings, the Court will examine, to the extent that they are relevant in the present case, the various factors deriving from its case-law as set out in the Beuze judgment (cited above, § 150).”*

12. Għalhekk il-Qorti trid tistħarreġ l-*overall fairness* skont il-varji kriterji (mhux tassattivi) li jissemmew fis-sentenzi Beuze v. Il-Belġju deċiża mill-*Grand Chamber* fid-9 Novembru 2018 u s-sentenza Carmel Joseph Farrugia v. Malta deċiża mill-QEDB fl-4 ta' Ġunju 2019. Fl-eżerċizzju jispetta lill-intimat li iressaq prova li l-fatt li r-rikorrent ma kellux il possibilità li jkun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni ma ppreġudikax irrimedjabbilment il-każ tiegħu.

13. Il-liġi kif kienet viġenti fiż-żmien meta r-rikorrent odjern ta l-istqarrija tiegħu, ma kinitx tippermetti li s-suspettat jiġi assistit minn avukat waqt li jkun qed jiġi interrogat mill-pulizija. Kienet madanakollu tippermetti li s-suspettat jikkonsulta privatament ma' avukat, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, għal żmien ta' siegħa, qabel ma jiġi interrogat.

14. Hu fatt li meta r-rikorrent ta l-istqarrija lill-pulizija kien għadu ser jagħlaq dsatax-il sena u ma jirriżultax li kellu xi esperjenzi preċedenti simili mal-pulizija jew il-qrati.

15. Min-naħa l-oħra jirriżulta li qabel ta l-istqarrija r-rikorrent tkellem ma' avukat ta' fiduċja tiegħu, kif kellu jedd li jagħmel.

16. Ir-rikorrent ingħata wkoll twissija ċara li kellu dritt li ma jweġibx għad-domandi, u dak li jgħid kien ser jitniżżel bil-miktub u jista' jinġieb bi prova. Saħansitra kien ikkonferma l-istess stqarrija quddiem il-Maġistrat Inkwirenti wara li qal li "*.... jiena tkellimt ma' avukat u kien għalhekk li rrilaxxajt din l-istqarrija*".

17. Minn meta tressaq il-qorti dejjem kien assistit minn avukat ta' fiduċja tiegħu u tul il-proċess quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) altru milli kellu kull opportunità li jikkontesta l-awtentiċità ta' dak li hemm miktub li qal lill-pulizija u lill-Maġistrat Inkwirenti.

18. Kontra r-rikorrent tressqu provi oħra. Tant hu hekk li l-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali straħet fuq provi oħra tal-prosekuzzjoni (PS 1220 u r-rapport tal-espert Godwin Sammut) sabiex sabet ħtija. Fil-fatt dik il-Qorti ddeskriviet id-deposizzjoni ta' PS 1220 Chris Baldacchino bħala l-prova prinċipali. Fis-sentenza l-Qorti għamlitha ċara li l-istqarrija tal-imputat ma kinitx "*.... dik il-prova eskussiva jew determinanti li fuqha qiegħda tistrieħ il-ħtija tal-imputat*". Saħansitra dik il-Qorti kkunsidrat ukoll il-ġurisprudenza tal-QEDB u tal-qrati Maltin f'każijiet dwar stqarrijiet li jittieħdu fi stadju qabel is-suspettat jitressaq il-qorti u mis-sentenza hu evidenti li ma qisitx l-istqarrija u xhieda quddiem il-Maġistrat Inkwirenti bħala l-provi determinati sabiex sabitu ħati ta' traffikar u pussess ta' *ecstasy* bejn it-8 u 9 ta' Settembru 2013.

19. Kien biss fit-trattazzjoni li r-rikorrent argumenta li l-istqarrija u x-xhieda li ta quddiem il-Maġistrat, ma tistax tintuża għaliex ma kienx preżenti avukat ta' fiduċja tiegħu. Dan kien tmien snin wara li tressaq il qorti.

20. Waqt is-smigħ tal-kawża quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) ir rikorrent lanqas ma rtira l-istqarrija jew biddel dak li qal lill-pulizija. Saħansitra kkonfermaha bil-ġurament quddiem Maġistrat Inkwirenti, persuna indipendenti mill-pulizija, u tenna li kien għamel l-istqarrija b'mod volontarju wara li ngħata twissija u tkellem ma' avukat.

21. Saħansitra, fis-seduta tat-22 ta' Frar 2017 l-avukat li ddefendih iddikjara li l-imputat, "…. *qed jeżenta lill-prosekuzzjoni milli ttella' bħala xhud tal*-volontarjeta *tal-istqarrija tal-imputat u tal-identita tiegħu lil PS 168 Stephen Monreal*".

22. Saħansitra r-rikorrent ħa benefiċċju mill-fatt li kien ikkopera mal-pulizija waqt l-investigazzjoni, għaliex dan ġie rifless fil-piena (ara dik il-parti tas-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bit-titlu "*konsiderazzjonijiet dwar il-piena*").

23. Inoltre, ir-rikorrent għad għandu appell pendenti quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali, fejn ġudikant ieħor ser jistħarreġ l-ilmenti kollha tiegħu u jagħmel l-apprezzament tal-provi mill-ġdid biex finalment jiddetermina jekk humiex ġustifikati.
24. Sal-lum l-unika ċertezza hi li s-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali tas-27 ta' Jannar 2021, li għadha *sub judice*, sabet lir-rikorrent ħati ndipendentement mill-istqarrija tiegħu. Għal din il-Qorti hu ċar kristall li s'issa m'hemm xejn x'jindika li r-rikorrent ma kellux smigħ xieraq jew x'aktarx li mhux ser ikollu smigħ xieraq quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali, u għalhekk ma sofra l-ebda preġudizzju. Anzi l-ilment tiegħu serva biss sabiex ikomplu jitwalu l-proċeduri kriminali bla bżonn.

13. Hawnhekk issir ukoll referenza għas-sentenzi ta' din il-Qorti, kif diversament preseduta, fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Matthew Farrugia** tas-27 ta' Lulju 2023, u fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Darren Mizzi** tal-20 ta' Ġunju 2023, fejn din il-posizzjoni kif abbraċċjata mill-Qorti Kostituzzjonali, ġiet ukoll adottata b'rabta ma' eċċezzjonijiet preliminari dwar l-inammissibilita` ta' stqarrija rrilaxxjata mingħajr il-jedd tal-assistenza legali, fi żmien meta dan il-jedd ma kienx għadu jifforma parti mil-liġi Maltija.

14. Ingħad hekk minn din il-Qorti, kif diversament preseduta, fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Matthew Farrugia**, wara illi għamlet referenza għall-ġurisprudenza vasta tal-Qrati Maltin dwar il-valur probatorju u l-ammissibilita` ta' stqarrija meħuda

mingħajr il-jedd tal-assistenza legali, inkluż il-każijiet ta' **Spagnol** u **Dalli**:

> 41. Issa f'dan l-istadju tal-proċeduri, fejn il-proċess penali għadu fil-fażi tas-smiegħ u tad-determinazzjoni tal-eċċezzjonijiet preliminari li ressaq l-akkużat skont id-dispożizzjonijiet tal-Artikolu 449(1) tal-Kodiċi Kriminali, għadu prematur biex issir determinazzjoni tat-test tal-"*overall fairness of the proceedings*" in kwantu dan l-istadju għadu biss wieħed mill-istadji preliminari tal-proċeduri kriminali kontra l-akkużat. Biss f'dan l-istadju hemm evidenza ġja miġbura fil-proċess li titfa' dawl fuq il-kuntest li fiha ġiet rilaxxata dik l-istqarrija tal-akkużat u l-effett li din jista' jkollha fuq il-jedd ta' smiegħ xieraq tiegħu.

15. Naturalment, dawn huwa wkoll il-każ fil-kawża odjerna. Fil-każ ta' **Beuze** li saret referenza għalih iżjed 'il fuq, il-Qorti mxiet lil hinn minn dawk id-deċiżjonijiet li fihom instabet vjolazzjoni tal-Artikolu 6 għaliex kien hemm restrizzjoni sistematika fil-liġi domestika tad-dritt ta' persuna suspettata jew arrestata ta' aċċess għall-avukat, u ddeċidiet illi l-Qorti għandha dejjem tistħarreġ iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, tenut kont ta' numru ta' kriterji, mhux eżawrjenti, elenkati fid-deċiżjoni tagħha. Dik il-Qorti qalet hekk:

> *"(γ) Relevant factors for the overall fairness assessment*
>
> *150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):*
>
> *(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;*
>
> *(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;*

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice."

16. Illi kif ingħad mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri) fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf u Josephine Wadi** tas-27 ta' Jannar 2021:

> … il-Qorti hija wkoll tal-fehma illi f'dan l-istadju bikri tal-proċeduri fejn il-proċess penali għad irid jinstema' mill-qorti kompetenti ma jistax jingħad jekk il-kriterji indikati fil-kaz *Beuze* ġewx segwieti. Ukoll għaliex, kif tajjeb stqarret l-Ewwel Qorti, la dik il-Qorti u lanqas din il-Qorti ma għandhom funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma għandhomx il-poter jistħarġu f'dan l-istadju, jekk tkunx seħħet xi vjolazzjoni tad-drittijiet fondamentali tal-persuna akkużata jew jekk potenzjalment dan jistax iseħħ, iktar u iktar f'dik is-sitwazzjoni fejn xi forma ta' assistenza legali tkun ġiet mogħtija. Ma tistax

> il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeċiedi *a priori* illi bil-fatt waħdu illi fiż-żmien li l-persuna akkużata tkun ġiet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat preżenti magħha waqt it-teħid tal-istqarrija, dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd tagħha għal smigħ xieraq, meta l-Qorti Ewropea issa qed tidderieġi il-qrati domestiċi jindagaw jekk il-proċeduri fl-intier tagħhom kenux ġusti fil-konfront tal-akkużat, bit-test allura li jrid jiġi segwiet fuq iż-żewġ binarji surriferiti.
>
> 17. Illi dak li kellha tagħmel l-Ewwel Qorti, allura, kien illi, mogħnija bil-provi diġà ikkumpilati, abbażi tat-test imfassal fil-każ *Beuze*, tistħarreġ b'mod preliminari (u dan mingħajr ma tesprimi ruħha fil-mertu, billi dak jispetta biss l-imħallfin tal-fatt) jekk il-kriterji stabbiliti f'din id-deċiżjoni ġewx imħaddna u allura jekk bil-fatt illi l-appellati ma kellhomx avukat preżenti magħhom meta ġiet rilaxxata dik l-istqarrija jew stqarrijiet setax f'dan l-istadju tal-proċeduri vvizja dik il-prova mill-aspett tad-dritt penali.

17. Applikati dawn il-prinċipji għall-każ odjern, jibda biex jingħad illi kif ingħad iżjed 'il fuq, minn eżami tal-atti proċesswali jirriżulta illi minkejja illi fiż-żmien illi huwa rrilaxxja l-istqarrija tiegħu, l-akkużat ma kellux u għalhekk ma ngħatax il-jedd ta' assistenza legali waqt l-interrogatorju tiegħu mill-Pulizija Eżekuttiva, huwa kellu l-jedd li jottjeni parir legali qabel dak l-interrogatorju u dan billi jikkonsulta mal-avukat tal-fiduċja tiegħu, wiċċ imb'wiċċ, jew bil-mezz tat-telefon, għal ħin ta' mhux iżjed minn siegħa. Fil-każ odjern, l-akkużat għażel minn jeddu illi jirrinunzja għal dan id-dritt, minkejja illi tali dritt kien disponibbli għalih fil-forma li kienet tippreskrivi l-liġi fiż-żmien in kwistjoni.

18. In oltre, u kif diġa` ingħad iżjed 'il fuq, l-Ispettur Gabriel Micallef, fil-presenza ta' PS 1163, wissa' lill-akkużat bid-dritt tiegħu li jibqa' sieket, kif ukoll illi dak kollu li jingħad jiġi mniżżel u jista' jinġieb bħala prova. Fil-mument tal-interrogatorju tiegħu, l-akkużat ikkonferma illi kien ġie spjegat lilu l-jedd tal-avukat, u illi huwa kien irrifjuta illi jeżerċita dak il-jedd, apparti illi kkonferma wkoll illi fehem it-twissija li kienet għadha kif ingħatatlu (dwar id-dritt tas-silenzju) u illi kien ġie mgħarraf bil-provi illi kienu ser jintużaw fil-konfront tiegħu. Li l-

akkużat fehem id-dritt tiegħu li jibqa' sieket huwa evidenti mill-fatt illi għal diversi domandi konnessi ma' l-allegata sejba tad-droga ġewwa l-vettura Cherokee Jeep, l-akkużat għażel li ma jweġibx, kif kellu kull dritt li jagħmel, fil-waqt illi għażel ukoll illi jwieġeb għal domandi oħrajn, u wieġeb għal ċerti domandi konnessi ma' din id-droga, bil-kliem '*ma nafx*'.

19. Minkejja illi l-proċeduri odjerni bdew fis-27 ta' Lulju 2016, u minkejja wkoll illi matul il-proċeduri huwa dejjem kien assistit minn avukat tal-fiduċja tiegħu, din kienet l-ewwel darba illi l-akkużat qajjem ilment fir-rigward tal-istqarrija rilaxxjata minnu.

20. Lanqas ma tirriżulta xi raġuni għaliex wieħed għandu jaħseb illi l-akkużat kien vulnerabbli meta huwa rrilaxxja l-istess stqarrija, jew illi ma kienx qed jifhem iċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Anzi l-kontenut tal-istess stqarrija, u t-tweġibiet tiegħu juru illi huwa fehem il-kuntest u ċ-ċirkostanzi tal-istess stqarrija u fejn wieġeb għal mistoqsijiet li sarulu, huwa evidenti illi kien qed jifhem il-kontenut ta' dawn il-mistoqsijiet. Huwa ma kienx minorenni, iżda raġel ta' tlieta u tletin sena, u din lanqas ma kienet l-ewwel darba li xellef diffrejh mal-ġustizzja, hekk kif jirriżulta mill-fedina penali tiegħu fiż-żmien tal-każ, illi preċedentement huwa nstab ħati dwar reati kontravvenzjonali u dwar il-pussess 'sempliċi' ta' mediċina psikotropika u ristretta.

21. Jirriżulta in oltre illi din l-istqarrija ġiet rilaxxjata mill-akkużat volontarjament, mingħajr theddid jew biża', wegħdiet jew bi twebbil ta' xi vantaġġi. L-akkużat għażel li jiffirma l-istqarrija tiegħu, meta misoqsi jekk kellux xi jżid ma dak li ntqal, wieġeb fin-negattiv, u kkonferma illi l-istess stqarrija kienet il-verita` kollha.

22. Fuq kollox, fl-istess stqarrija, għalkemm in kwantu d-droga (minima) li allegatament instabet fir-residenza tiegħu, huwa jammetti illi din kienet tiegħu u illi kienet għandu sabiex jagħmel użu minnha huwa stess, in kwantu d-droga allegatament misjuba fil-vettura, kif ingħad, fil-maġġor parti jew ma weġibx, inkella wieġeb illi ma kienx jaf, jew ċaħad is-suġġerimenti magħmula lilu mill-Uffiċjal Investigatur illi huwa kellu x'jaqsam ma' dik id-droga.

23. Iżjed minn hekk, l-istqarrija m'hijiex l-unika prova li ressqet il-Prosekuzzjoni fil-konfront tal-akkużat. Jirriżulta ċar mill-atti proċesswali illi fl-istadju tal-kumpilazzjoni, il-Prosekuzzjoni ressqet provi oħrajn, li jidher illi sejra tressaqhom waqt iċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri u illi ma jikkonsistux sempliċement fl-istqarrija rilaxxjata mill-akkużat.

24. Illi kif ingħad fis-sentenza ta' din il-Qorti, kif diversament preseduta, fil-kawża ta' **<u>Matthew Farrugia</u>**, fuq ċitata:

> 52. B'hekk in linja ma' dak deċiż fil-kawżi **Dalli** u **Spagnol** imsemmija iżjed il-fuq, il-pożizzjoni ġurisprudenzjali l-iktar riċenti issa trid li:
>
> a. fejn si tratta ta' stqarrijiet rilaxxati bejn l-10 ta' Frar 2010 u t-28 ta' Novembru 2016 u
> b. fejn ikun ġie amministrat lis-suspettat id-dritt għall-assistenza legali qabel l-interrogazzjoni (iżda mhux ukoll waqt l-interrogazzjoni, u irrispettivament jekk is-suspettat ikunx ukoll irrinunzja għal dak id-dritt li huwa kellu),
>
> ma jitqiesx li tapplika regola tal-esklużjoni awtomatika tal-istess stqarrijiet rilaxxjati mis-suspettat jew akkużat in bażi għal ksur awtomatiku tal-jedd tas-smiegħ xieraq. Iżda biex wieħed ikun jista' jqis jekk u safejn ir-rilaxx ta' tali stqarrija jkunx jista' jkollha impatt fuq id-dritt ta' smiegħ xieraq ta' dak li jkun, tkun trid issir evalwazzjoni tal-proċess penali fl-intier tiegħu skont il-kriterji mfassla f'Beuze u l-każijiet l-oħra msemmija.

25. Illi għalhekk skont l-insenjament fis-sentenzi tal-Qorti Kostituzzjonali fil-każijiet ta' **<u>Spagnol</u>** u ta' **<u>Dalli</u>**, l-eċċezzjoni tal-akkużat illi għandha tiġi skartata l-istqarrija rilaxxjata minnu, bħala nieqsa minn valur probatorju, f'dan l-istadju tal-eċċezzjonijiet preliminari, hija waħda intempestiva u prematura, hekk kif lanqas għadu beda s-smigħ tal-ġuri u għalhekk ma jistax isir l-ezerċizzju ta' analiżi tal-*overall fairness* tal-proċeduri, skont il-kriterji esposti fil-każijiet ta' **<u>Beuze</u>** u **<u>Farrugia</u>**.

26. Fl-assenza ta' regola statutorja, jew dik l-hekk imsejħa '*exclusionary rule of evidence'* fil-liġi penali, din il-Qorti ma tistax f'dan l-istadju teskludi l-ammissibilita` tal-istqarrija rrilaxxjata mill-akkużat. Fir-rigward issir referenza għas-sentenza fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Anthony Bugeja u Piero di Bartolo**, deċiża nhar it-22 ta' Ġunju 2022, fejn il-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri) irriteniet is-segwenti:

> Illi fir-rigward tal-prinċipju regolatur dwar l-ammissibilita' ta' prova fil-proċess penali, prova ma titqiesx li hija inammissibbli sakemm ma jkunx hemm xi dispożizzjoni espressa tal-liġi li tipprekludi l-ammissjoni ta' dik il-prova. Illi f'dawn il-każijiet li l-Qorti qed issib f'ħoġorha li jittrattaw il-valur probatorju ta' stqarrijiet rilaxxati mill-persuna akkużata li ma ngħatatx l-assistenza legali la qabel u wisq anqas waqt it-teħid ta' dik l-istqarrija, hija qed tiġi imsejħa tqies l-ilment mill-ottika ta' dritt kostituzzjonali iktar milli fl-ambitu ta' proċess ġudizzjarju penali. Dan għaliex mhux qed tiġi invokata ebda regola tal-liġi penali li teskludi l-produċibilita' tal-istess stqarrijiet fejn allura jiġi mfittex r-rimedju ordinarju għal lanjanza purament ta' natura kostituzzjonali.[9]

27. Għaldaqstant din il-Qorti f'dan l-istadju għandha quddiemha stqarrija valida skont il-liġi viġenti fiż-żmien tat-teħid tagħha; stqarrija kwindi li ma tistax tiġi ddikjarata inammissibbli.

28. Finalment jingħad illi in kwantu għall-valur probatorju ta' din l-istqarrija, ikun jispetta lill-ġurati ossia lill-imħallfin tal-fatt illi jistħarrġu u jagħmlu l-analiżi tagħhom waqt l-istadju taċ-ċelebrazzjoni tal-ġuri, u dan wara li l-partijiet ikunu fasslu l-każ tagħhom u wara li l-Imħallef togat jiggwida lill-ġurati ai termini ta' dak li jippreskrivi l-Artikolu 465 tal-Kodiċi Kriminali. Kif ingħad fis-sentenza ta' **Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf u Josephine Wadi**, fuq ċitata:

> **23. Għaldaqstant magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, l-aggravji sollevati mill-Avukat Ġenerali jistħoqqilhom akkoljiment b'dan illi fil-kors taċ ċelebrazzjoni tal-ġuri,**

[9] Ara wkoll f'dan is-sens is-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali (Superjuri) fl-ismijiet **Ir-Repubblika ta' Malta vs Hassan Ali Mohammed Abdel Raouf u Josephine Wadi** tas-27 ta' Jannar 2021.

wara li jinstemgħu il-provi kollha, fl-indirizz finali, l-Imħallef togat għandu jagħti dik id-direzzjoni opportuna lil ġurati dwar il-valur probatorju ta' l-istqarrijiet rilaxxati mill-akkużati jekk jirrizulta illi dawn ma ttieħdux skont il-liġi, jew jekk javveraw irwieħhom dawk iċ-ċirkostanzi elenkati fil-linji gwida stabbiliti fid-deċiżjoni Beuze hawn fuq iċċitata. Fuq kollox, għall-appellati dejjem jibqa' id-dritt tagħhom li jitolbu reviżjoni tal-verdett u s-sentenza tal-Qorti Kriminali fl-eventwalita' li jkun hemm dikjarazzjoni ta' ħtija fil-konfront tagħhom.

29. **Għaldaqstant, l-ewwel eċċezzjoni preliminari tal-akkużat indikata bl-ittra (a) qegħda tiġi miċħuda.**

Ikkunsidrat ukoll:

30. Illi **t-tieni u t-tielet eċċezzjonijiet preliminari**, indikati bl-ittri (b) u (c) rispettivament, sejrin jitqiesu flimkien u dan għaliex huma mibnija fuq l-istess punt tad-dritt. Permezz ta' dawn l-eċċezzjonijiet preliminari, l-akkużat jeċċepixxi illi l-partijiet mix-xhieda tal-Ispettur Gabriel Micallef[10] u ta' PS 1163 Frans Schembri[11] li jirreferu għall-istqarrija rilaxxjata mill-akkużat nhar is-26 ta' Lulju 2016, m'għandhomx jinġiebu a konjizzjoni tal-ġurati u dan stante illi fiż-żmien tal-interrogatorju tiegħu, huwa ma ngħatax il-jedd tal-assistenza legali waqt l-istess interrogatorju.

31. B'rabta mal-ewwel eċċezzjoni preliminari ndikata (a), din il-Qorti diġa` kkunsidrat illi f'dan l-istadju tal-eċċezzjonijiet preliminari, huwa intempestiv li tingħata deċiżjoni dwar il-valur probatorju tal-istqarrija rilaxxjata mill-akkużat in kwantu huwa prematur li jiġu esplorati l-kriterji tal-*overall fairness of the proceedings*, la darba għad irid jiġi ċelebrat il-ġuri fil-konfront tiegħu.

32. Din il-Qorti tqis illi in linja mal-pożizzjoni li ħadet b'rabta mal-ewwel eċċezzjoni preliminari, ma tistax issa f'dan l-istadju tiddikjara illi dawk il-partijiet tax-xhieda tal-Ispettur Gabriel Micallef u ta' PS 1163 Frans

[10] Ara din ix-xhieda a fol. 48 *et seq* tal-proċess.
[11] Din ix-xhieda tinsab a fol. 52 *et seq* tal-proċess.

Schembri, li jirreferu għall-istqarrija tal-akkużat, bħala provi inammissibbli. Kif ingħad, f'dan l-istadju m'hemm xejn illi jirrendi l-istqarrija tal-akkużat inammissibbli bħala prova la darba din ittieħdet skont il-liġi viġenti fiż-żmien tal-każ, u għalhekk m'hemm l-ebda raġuni għaliex il-ġurati m'għandhomx jieħdu konjizzjoni tal-istess stqarrija. La darba l-istqarrija ġiet dikjarata bħala prova valida skont il-liġi fiż-żmien in kwistjoni, għaliex m'hemm l-ebda regola penali tal-evidenza illi teskludiha, isegwi wkoll illi f'dan l-istadju tal-proċeduri, l-ebda prova oħra marbuta mal-istess stqarrija m'għandha tiġi estromessa mill-atti proċesswali.

33. Jingħad ukoll illi huwa prinċipju regolatur tad-dritt proċedurali penali kif dak li xehdu fl-istadju tal-kumpilazzjoni l-Ispettur Gabriel Micallef u PS 1163 Frans Schembri rispettivament, inkluż kull referenza li setgħet saret minnhom għal din l-istqarrija, jista' jitqies biss li huwa parti mill-proċess tal-ġbir tal-provi. Huwa biss *una volta* illi dawn il-provi, kif miġbura fl-istadju tal-kumpilazzjoni quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istruttorja, jinstemgħu waqt is-smigħ tal-ġuri, inkluż allura l-istqarrija u kull referenza għaliha bix-xhieda prodotta, illi tkun tikkostitwixxi prova – favur jew kontra - l-akkużat u dan s'intendi meta l-Ispettur Gabriel Micallef u PS 1163 Frans Schembri jieħdu l-pedana tax-xhieda sabiex jixhdu *viva voce*. F'dak il-każ ukoll l-akkużat ikun jista' jirregola d-difiża tiegħu, billi jagħmel kontro-eżamijiet lill-istess xhieda, kif l-aħjar iqis opportun in linja mad-difiza tiegħu, b'dan għalhekk illi l-istess kontro-eżamijiet jistgħu jkunu immirati mid-difiża sabiex idgħajfu l-valur probatorju tal-istqarrija tal-akkużat u tal-kontenut tagħha. L-akkużat għad għandu kull possibilita` li jiddefendi lilu nnifsu.

34. **Għaldaqstant, l-eċċezzjonijiet preliminari numru tnejn u tlieta, indikati rispettivament mill-akkużat bl-ittri (b) u (c), qegħdin jiġu miċħuda.**

Ikkunsidrat ukoll:

35. Permezz tar-**raba' eċċezzjoni preliminari**, indikata bl-ittra 'd', l-akkużat jeċċepixxi illi d-dikjarazzjoni tar-rifjut tal-jedd għall-parir legali, Dok. GM 5, iffirmata minnu, m'għandu jkollha l-ebda piż

probatorju, u dan stante illi din ġiet iffirmata fi żmien meta huwa ma kellux id-dritt illi jagħżel jekk ikollox avukat preżenti waqt it-teħid tal-istqarrija rilaxxjata minnu.

36. Illi jibda biex jingħad li meta nhar is-26 ta' Lulju 2016, l-akkużat iffirma tali dikjarazzjoni ta' rifjut tal-jedd għall-assistenza legali, huwa għamel dan volontarjament wara illi kien konsapevoli mill-fatt illi kien ġie arrestat in konnessjoni ma' investigazzjoni dwar drogi, ġiet mogħtija lilu ittra bid-drittijiet li kienu jispettaw lilu mill-mument illi huwa ġie arrestat, u wara illi ġie spjegat lilu l-jedd li jottjeni parir legali, kif viġenti fiż-żmien in kwistjoni.

37. Meta l-akkużat għażel illi jiffirma din id-dikjarazzjoni bħala prova bil-miktub illi huwa kien qiegħed jirrifjuta li jużufruwixxi mid-dritt għall-parir legali li kien jispetta lilu bil-liġi, huwa kien qiegħed jagħmel dan b'referenza għal dak id-dritt li kien viġenti fid-dritt penali Malti dak iż-żmien. Fi kliem ieħor, meta huwa rrifjuta l-jedd għall-assistenza legali, dak illi kien qiegħed jirrifjuta kien id-dritt li jikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tiegħu għal massimu ta' siegħa, wiċċ imb'wiċċ jew bit-telefon, qabel ma jibda l-interrogatorju tiegħu. Ikun għalhekk isegwi illi din il-Qorti ma tistax tiddikjara inammissibbli bħala prova, dokument magħmul skont il-liġi kif viġenti fiż-żmien illi dan ġie ffirmat mill-akkużat. In kwantu għall-valur probatorju tal-istess dokument, il-kunsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti dwar l-ewwel eċċezzjoni preliminari tiegħu, japplikaw bl-istess mod għal din l-eċċezzjoni u dan in kwantu sta għall-ġurati illi jistħarġu u jagħmlu l-analizi tagħhom dwar dan.

38. **Għaldaqstant din l-eċċezzjoni preliminari numru erbgħa u ndikata mill-akkużat bl-ittra (d), qegħda tiġi miċħuda.**

Ikkunsidrat ulterjorment:

39. Illi permezz tal-**ħames eċċezzjoni preliminari**, indikata bl-ittra (e), l-akkużat ikompli jibni mal-argument tiegħu, kif sollevat b'rabta mal-eċċezzjoni preliminari ndikata bl-ittra (d). Dan in kwantu permezz ta' din l-eċċezzjoni, huwa qiegħed jitlob lil din il-Qorti sabiex ix-xhieda ta' PC 773 Ryan Tonna ma tinġiebx a konjizzjoni tal-ġurati u dan stante

illi fiha ssir referenza għal Dok. GM5 u ċioe` għad-dikjarazzjoni ta' rifjut tal-jedd għall-assistenza legali da parti tal-akkużat.[12] Hawnhekk din il-Qorti tirreferi għall-kunsiderazzjonijiet tagħha b'rabta mal-eċċezzjoni preċedenti. Jerġa' jingħad li ma hemm xejn li jrendi d-dikjarazzjoni tal-akkużat inammissibbli bħala prova u għalhekk la darba dan id-dokument huwa wieħed validu skont il-liġi, din il-Qorti sejra tippermetti kull referenza għalih, kif sejra tippermetti wkoll referenza għax-xhieda ta' PC 773 Ryan Tonna (kemm il-darba ssir talba għal dan il-għan mill-Avukat Ġenerali, la darba x-xhud għadda għal ħajja aħjar minn dakinhar illi huwa ta x-xhieda tiegħu quddiem il-Qorti Istruttorja).

40. **Għaldaqstant din l-eċċezzjoni preliminari numru ħamsa u ndikata mill-akkużat bl-ittra (e) qegħda tiġi miċħuda.**

DECIDE

Għaldaqstant, il-Qorti taqta' u tiddeċiedi billi tiċħad l-eċċezzjonijiet preliminari tal-akkużat **Ludwig BORG**.

B'hekk il-kawża qed tiġi differita *sine die* sakemm jiġi deċiż xi appell eventwali u/jew sakemm imissha t-turn tagħha sabiex tinstema' quddiem din il-Qorti bil-ġurati.

Sadanittant l-akkużat jibqa' fl-istess stat li jinsab fih illum in kwantu l-liberta` proviżorja.

Natasha Galea Sciberras,
Imħallef

---

[12] Ara din ix-xhieda a fol. 139 tal-proċess.